

УДК 343.85

DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2024.22.314982>

В. В. Ворожбіт-Горбатюк,
докт. пед. наук, проф., головний науковий співробітник відділу дослідження проблем кримінально-виконавчого права, здобувачка третього освітньо-наукового рівня вищої освіти, ОНП «081 – Право/Law», поза аспірантурою, Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України

КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧА ІДЕЯ ПРОБАЦІЙНОГО НАГЛЯДУ

У статті автор акцентував увагу на тому, що вид покарання за кримінальне правопорушення пробаційний нагляд має виразне соціогуманітарне, виховуюче, ресоціалізуюче спрямування. Методологія дослідження передбачала: комплексний підхід під час критичного аналізу інформації у відкритому просторі; комплементарність у розумінні взаємодоповнення задля стійкості системи, що досліджується, у відкритих динамічних зв'язках дотримання прав людини при виконанні покарань і поводженні із засудженими в Україні в реаліях воєнного стану і на етапі відновлення України під час опрацювання нормативно-правових актів і судових рішень з використанням інтелектуально-пошукової системи ЗаконOn-line, системний підхід під час аналізу матеріалів наукових праць, публіцистичних видань, медіа, запитів системи Gemini, анкетного опитування фахівців-практиків центрів пробації і фахівців у галузі підготовки кураторів пробаційних програм з використанням сервісу Google Форми. Автором визначені умови індивідуалізації заходів запобігання злочинності для забезпечення ефективності пробаційних програм: опора на аналітику; однозначність розуміння термінів; стратегічна відповідність; системний характер запобіжних інструментів і ресурсів виконання пробаційного нагляду, що передбачає внутрішню систему якості. Ці умови передбачають моніторинг, оцінку якості, підзвітність і навчання персоналу і волонтерів пробації, екологію відносин на суспільному, корпоративному, індивідуальному рівнях, розроблення програм з урахуванням сфери застосування пробаційного нагляду, розуміння можливостей і вразливості, розуміння оперативної обстановки. Результати емпіричної розвідки дали змогу визначити комплементарність як базис концептуалізації пробаційного нагляду через гуманізацію системи виконання кримінальних покарань, менеджмент та процедури економії коштів, забезпечення безпеки

суспільства. Конкретизовано перспективу: диверсифікація елементів пробаційного нагляду з метою зниження ризиків формального підходу в індивідуалізації впливів на виправлення засуджених, запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень.

Ключові слова: пробація, пробаційні програми, запобігання злочинності, критичне мислення, види покарань, пробаційний нагляд, пробація, куратор пробаційної програми, соціально-виховна робота.

Постановка проблеми. Пробаційний нагляд, як уже неодноразово акцентовано увагу академічною спільнотою і фахівцями центрів пробації, має задовольнити право людини на соціальну реінтеграцію. Цим обумовлено доцільність такого виду покарання. Актуальність і доцільність розроблення проблеми, заявленої у назві статті підтверджується приписами Кіотської декларації щодо розширення можливостей попередження злочинів, кримінального правосуддя та верховенства права: на шляху до виконання Програми сталого розвитку до 2030 року¹, вимогою дотримання Мінімальних стандартних правил Організації Об'єднаних Націй щодо заходів, що не пов'язані з позбавленням волі (Токійські правила)². Пробаційний нагляд має втілювати надскладне завдання: спонукати людину виправитися, утвердитися в доцільності законослухняної поведінки і повернутися до нормального життя з достатнім рівнем правосвідомості і громадянської ідентичності.

Аналіз джерел свідчить про те, що дослідження кримінально-виконавчого потенціалу пробаційного нагляду перебуває у площині первинних наукових розвідок. Загальні підходи, методологія і структурування результатів емпіричного етапу дослідження визначено з опорою на висновки і міркування В. Голіни, В. Батиргарєєвої, О. Богатирьової, В. Борисова, Ю. Орлова, О. Пащенко, В. Сокурєнкі, інших

¹ Кіотська декларація щодо розширення можливостей попередження злочинів, кримінального правосуддя та верховенства права: на шляху до виконання Програми сталого розвитку до 2030 року. 2021. URL: https://www.probation.gov.ua/wp-content/uploads/2021/10/17_Kyoto_Declaration_V2102815-Ukr-PravoJustice.pdf.

² Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями. Документ 995_212, редакція від 30.08.1955. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_212#Text.

науковців. Терміни у цій статті вживаються відповідно до Закону України «Про пробацію», постанов Кабінету Міністрів України, наказів Міністерства юстиції України, дотичних заявлених темі. Зазначену у темі проблему започатковано авторкою через призму реалізації прав людини та проблематики ефективності соціально-виховних впливів на повнолітніх суб'єктів пробації. Доволі цікавою видається пропозиція Н.Перепічки, викладеної в авторському дослідженні щодо «ресторативної юстиції, як одного із напрямів пробаційної діяльності, сутність якого виявляється у спільному проведенні пробаційних заходів між потерпілим та правопорушником»³. Перебіг цієї наукової розвідки корельовано з даними, наведеними у офіційних статистичних даних⁴.

Мета статті: визначення елементів концептуалізації кримінально-виконавчої ідеї пробаційного нагляду.

Виклад основного матеріалу. Кримінально-виконавча ідея пробаційного нагляду у чинному нормативно-правовому полі визначається метою пробації відповідно до статті 4 Закону України «Про пробацію»: «... є забезпечення безпеки суспільства шляхом виправлення засуджених, запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинувачених, з метою прийняття судом рішення про міру їхньої відповідальності»⁵. Статтею 10 цього ж Закону України визначено сутність і порядок здійснення наглядової пробації, реалізації пробаційних програм⁶.

³ Перепічка Н. Г. Запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації в Україні: дис. ... д-ра філософії: 081 Право. Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2023. С. 24.

⁴ Статистичні дані про заходи здійснені уповноваженими органами з питань пробації в процесі підготовки осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення (2024). URL: <https://www.probatation.gov.ua/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96-%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D1%96-2/> (дата звернення: 16 жовтня 2024 р.).

⁵ Закон України «Про пробацію». Документ 160-VIII, чинний, поточна редакція від 28.03.2024, підстава - 3342-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text> (дата звернення: 16 жовтня 2024 р.).

⁶ Там само.

Законом України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань» передбачено новели: стаття 59-1 Кримінального кодексу України: «1. Покарання у виді пробаційного нагляду полягає в обмеженні прав і свобод засудженого, визначених законом і встановлених вироком суду, із застосуванням наглядових та соціально-виховних заходів без ізоляції від суспільства»⁷.

Главою 11¹ Кримінально-виконавчого кодексу України⁸ передбачено виконання покарання у вигляді пробаційного нагляду. У п. 4 ст. 49-1 Кримінально-виконавчого кодексу України визначено зобов'язання засуджених до цього виду покарання, а саме: «1) виконувати визначені законом та покладені судом обов'язки; 2) з'являтися за викликом до уповноваженого органу з питань пробації»⁹.

Як відомо, «...покарання – захід державного реагування на осіб, котрі вчинили кримінальне правопорушення, ключовою і найпоширенішою формою реалізації кримінальної відповідальності. Роль покарання визначається обґрунтованістю його призначення і реалізації. Застосування покарання є одним із завершальних етапів кримінальної відповідальності, на якому суд вирішує питання, визначені на підставі ... статей КПК України, та яке виступає правовим критерієм, показником негативної оцінки як самого правопорушення, так і особи, котра його вчинила. Покарання має особистий, індивідуалізований характер, а його призначення і виконання можливе тільки щодо особи, визнаної винуватою у вчиненні кримінального правопорушення.

⁷ Закон України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань». Документ 3342-IX, чинний. Прийняття від 23.08.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3342-20#Text>.

⁸ Кримінально-виконавчий кодекс України. Документ 1129-IV, чинний, поточна редакція від 19.05.2024, підстава - 3687-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> (дата звернення: 16 жовтня 2024 р.).

⁹ Там само.

Призначення необхідного і достатнього покарання певною мірою забезпечує відчуття справедливості як у потерпілого, так і суспільства»¹⁰.

Деякі новели Кримінального кодексу України (*стосовно повнолітніх осіб – прим. автора*)¹¹. Розділ X Покарання та його види: п. 7-1 ст. 51 КК: вид покарання: пробаційний нагляд. П. 4 ч. 3 ст. 59-1 КК: суд може покласти на засудженого до пробаційного нагляду обов'язки виконувати заходи, передбачені пробаційною програмою. П. 4 ч. 3 ст. 76 КК: на осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, суд може додатково покласти такі обов'язки: виконувати заходи, передбачені пробаційною програмою.

Перелік статей Кримінального кодексу України, за якими може бути призначено покарання у виді пробаційного нагляду, вражає обсягом:

розділ II «Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи» КК: статті 124, 125, 126 (побої і мордування), 126¹ (домашнє насильство), 129, 130 (зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби), 132, 133, 136 (ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані), 139, 144;

розділ III «Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи»: статті 150 (експлуатація дітей), 151, 151²;

розділ IV «Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи»: стаття 154 (примушування до вступу в статевий зв'язок);

розділ V «Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина»: статті 159¹, 163, 164, 165, 168, 171, 172, 173, 174, 175, 178, 179, 180, 182, 183, 184;

розділ VI «Кримінальні правопорушення проти власності»: статті 185, 186, 188¹, 190, 192, 193, 197¹, 198;

¹⁰ Вирок у справі № 756/11074/22, номер провадження № 1-кп/756/630/24 від 16 квітня 2024 року, місто Київ. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118757329> (дата звернення: 16 жовтня 2024 р.).

¹¹ Кримінальний кодекс України. Документ 2341-III, чинний, поточна редакція від 07.09.2024, підстава - 3902-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 16 жовтня 2024 р.).

розділ VII «Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності»: статті 201², 205¹, 209¹, 213, 232;

розділ VIII «Кримінальні правопорушення проти довкілля»: статті 239¹, 239², 244, 246, 247, 248, 249, 250, 252, 253, 254;

розділ IX «Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки»: статті 258², 263, 268;

розділ X «Кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва»: статті 271, 272, 275;

розділ XI «Кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту»: статті 279, 280, 281, 283, 284, 285, 290;

розділ XII «Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності»: статті 293, 295, 296, 297, 298, 298¹, 300, 301, 301¹, 302;

розділ XIII «Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення»: статті 309, 310, 311, 312, 313, 319, 320, 322, 325, 327;

розділ XV «Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів»: статті 338, 339, 340, 342, 343, 344, 345, 345¹, 347, 347¹, 350, 351, 351¹, 351², 352, 353, 355, 356, 357, 358, 360;

розділ XVI «Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електров'язку»: статті 361, 363;

розділ XVII «Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг»: статті 364, 364¹, 368, 368³, 368⁴;

розділ XVIII «Кримінальні правопорушення проти правосуддя»: статті 371, 374, 376, 377, 378, 381, 383, 384, 385, 386, 387, 389, 389¹, 390¹, 394, 396, 397, 398, 399, 400¹;

розділ XIX «Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)»: стаття 435;

розділ XX «Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку»: статті 436 (пропаганда війни), 436-2 (глюорифікація учасників збройної агресії рф проти України), 344, 345.

Аналітика нормативно-правових актів і судових рішень (судів першої інстанції, апеляційного і касаційного судів) з використанням інтелектуально-пошукової системи *ZakonOn-line*¹² свідчить, що станом на 11.00 3 жовтня 2024 р. проходження пробаційної програми визначено у 8.462 вироків суду (першої інстанції, апеляційного, касаційного): ст. 124 – 13 рішень, ст. 125 – 21 рішення, ст. 126¹ – 56 рішень (програма для кривдника), ст. 129 – 4 рішення, ст. 136 – 2 рішення, ст. 185 – 32 рішення (програма «Зміна прокримінального мислення»), ст. 186 – 22 рішення, ст. 190 – 13 рішень, ст. 198 – 12 рішень, ст. 213 – 12 рішень, ст. 246 – 23 рішення, ст. 249 – 9 рішень, ст. 263 – 18 рішень, ст. 296 – 18 рішень, ст. 297 – 14 рішень, ст. 302 – 12 рішень, ст. 309 – 49 рішень, ст. 310 – 17 рішень, ст. 313 – 12 рішень, ст. 342 – 10 рішень, ст. 345 – 13 рішень, ст. 357 – 11 рішень, ст. 389 – 29 рішень, ст. 389¹ – 15 рішень, ст. 390¹ – 23 рішення (порушення приписів програм для кривдників), ст. 436² – 10 рішень про призначення проходження пробаційної програми. Низка рішень (1 чи кілька) у справах за іншими статтями не зазначена у цьому переліку, оскільки поодинокі випадки не дають на теперішній час чіткого уявлення про ефективність такого виду покарання на системному рівні.

¹² Інтелектуально-пошукова система *ZakonOn-line*: <https://zakononline.com.ua/>.

На запит щодо кримінально-виконавчої ідеї пробаційного нагляду системою Gemini надано відповідь на запити щодо ефективності пробаційних програм, про те, що ефективність залежить від індивідуальних характеристик засудженого, якості роботи пробаційної служби, характеру пробаційних програм, законодавчої бази і судової практики, суспільної думки та державної підтримки¹³. Як можна прослідкувати на підставі проаналізованих баз даних систем штучного інтелекту у відкритому доступі, вільних для користування, відповіді на запит не містять необхідної систематики, структуровані відповіді за допомогою стереотипних алгоритмів, без урахування аксіологічного, системного та інших підходів.

На підставі вивчення матеріалів справ ЄДРСР, наукових джерел, аналітичних даних з офіційного сайту ДУ «Центр пробації України» можна резюмувати наступне. Індивідуалізація заходів запобігання злочинності для забезпечення ефективності можлива за таких умов.

А) Опори на аналітику. Ця умова передбачає оцінку ризиків і потреб суб'єкта пробації, розробку на цій підставі заходів і засобів попередження злочинності; вивчення ефекту пробаційного нагляду в довгостроковій перспективі.

Б) Однозначності розуміння термінів. Варто, на наш погляд, чітко розмежувати на рівні підзаконних актів і регуляторних документів терміни «перевиховання», «виправлення», «соціально-виховна робота», «реалізація пробаційної програми», оскільки це – не тотожні поняття, кожне з них має особливості навіть у межах одного критерію диференціації – повнолітні суб'єкти пробації. Аксіоматично, що повнолітні суб'єкти пробації навіть у межах різного віку, наприклад, 27–30, 40–45, 50–60 років, потребують різних інструментів і ресурсів для конструктивної реалізації пробаційної програми, різних форм соціально-виховної роботи, різних акцентуацій у засобах і

¹³ Запит «Від чого залежить ефективність пробаційного нагляду?»; «Як забезпечити ефективність пробаційної програми?» та ін. URL: <https://gemini.google.com/> (дата звернення: 7 жовтня 2024 р., час: 12.23).

заходах запобігання повторного вчинення кримінальних правопорушень такими особами. У зв'язку з вказаною диференціацією термінології, як наслідок, виникає потреба відповідного уточнення повноважень і відповідальності персоналу органів пробації, волонтерів, фахівців соціальних служб.

В) Стратегічної відповідності. Ця умова передбачає узгодження чітко визначених цілей пробаційного нагляду, очікуваних результатів з урахуванням реальних соціокультурних, економічних та інших чинників і національно обумовлених стратегій запобігання злочинності. Це актуалізує гармонізацію грантових новацій і державної політики в сфері кримінально-виконавчого права.

Г) Системного характеру запобіжних інструментів і ресурсів виконання пробаційного нагляду, що передбачає внутрішню систему якості. Така система може містити організаційний, управлінський, змістовно-методичний, інформаційно-аналітичний, оцінно-контрольний і моніторинговий аспекти. Також цією умовою обумовлено доцільність практик реалізації соціальних проєктів, змістове забезпечення заходів, спрямованих на утвердження національної і громадянської ідентичності суб'єктів пробації, їх абілітацію).

Станом на липень 2024 р. розроблено і реалізується п'ять пробаційних програм (диференціація за критерієм «повнолітні і неповнолітні суб'єкти пробації»¹⁴. Порядок розроблення і реалізації пробаційних програм визначено постановою Кабінету Міністрів України від 18 січня 2017 р. № 24. «Попередження вживання психоактивних речовин» (2018), «Подолання агресивної поведінки» (2018), «Зміна прокримінального мислення» (2018), «Формування життєвих навичок» для повнолітніх суб'єктів пробації» (2018), «Подолання домашнього насильства» (2023). Реалізацію заходів, передбачених пробаційною програмою здійснюють 1668 кураторів, які

¹⁴ Пробаційні програми. URL: <https://www.probatation.gov.ua/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D1%96-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B8/> (дата звернення: 16 жовтня 2024 р.).

пройшли спеціальне навчання та отримали відповідний сертифікат (довідку) із 536 уповноважених органів з питань пробації¹⁵.

Визначені умови індивідуалізації заходів запобігання злочинності у процесі виконання покарання – пробаційного нагляду також передбачають моніторинг, оцінку якості, підзвітність і навчання персоналу і волонтерів пробації, екологію відносин на суспільному, корпоративному, індивідуальному рівнях, розроблення програм з урахуванням сфери застосування пробаційного нагляду, розуміння можливостей і вразливості, розуміння оперативної обстановки.

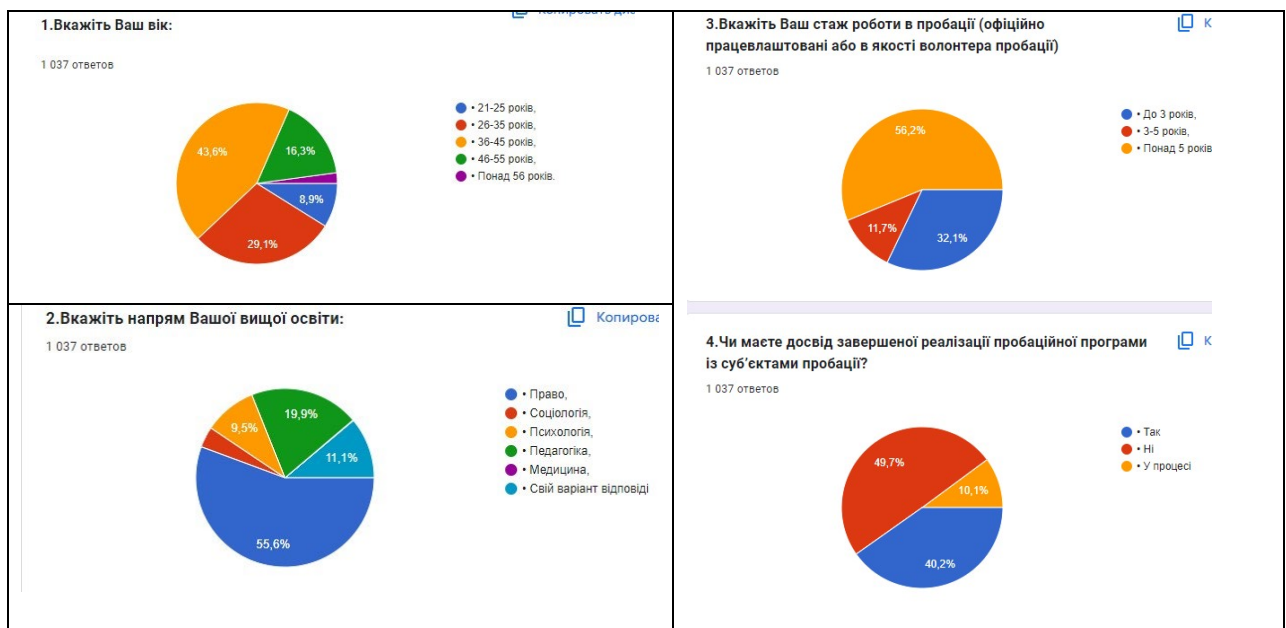
Емпіричний етап дослідження передбачав вивчення позиції кураторів пробаційних програм щодо досяжності цілей, узгоджуваності змісту і шляхів використання пробаційних програм для запобігання кримінальним правопорушенням, удосконалення шляхів реалізації чинних пробаційних програм, вивчення стану готовності кураторів пробаційних програм, інших учасників (волонтерів, соціальних працівників, педагогічних працівників, психологів, які залучаються до реалізації пробаційних програм відповідно до Закону України «Про пробацію» до організації і здійснення пробаційних програм із суб'єктами пробації. Опитувальник мав назву «Готовність куратора пробаційної програми до реалізації завдань запобігання кримінальних правопорушень». Опитувальник містив 14 запитань з варіантами відповідей, передбачено вибір однієї відповіді, вибір кількох варіантів відповідей з ранжуванням, вибір одного з двох варіантів відповідей, усі судження сформульовано відповідно до чинних приписів рівності, інклюзивності, недискримінації¹⁶. Було охоплено респондентів: 1037, опитування тривало 27 днів, серед респондентів: фахівці ДУ «Центр

¹⁵ Пробація України. (2024). URL: <https://www.probation.gov.ua/> (дата звернення: 16 жовтня 2024 р.).

¹⁶ Опитувальник «Готовність куратора пробаційної програми до реалізації завдань запобігання кримінальних правопорушень». 2024. URL: <https://docs.google.com/forms/d/1ysbsRscIR5upOt5fvrXIQ3qjemm8QjWl4mZDgu59b1Y/edit#responses>

пробації», науково-педагогічні, педагогічні працівники і здобувачі/слухачі Інституту професійного розвитку Державної пенітенціарної академії.

Уявлення про портрет куратора пробаційних програм можна сформулювати на основі візуального контенту у медіа, новинних стрічок на офіційних сторінках центрів пробації у соціальних мережах (офіційна сторінка Фейсбук, телеграм канал «Пробація України», «Вимоги до фахового рівня»¹⁷, малюнок 1.

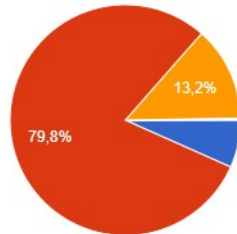
Малюнок 1 Портрет куратора пробаційної програми

З матеріалів, отриманих в результаті огляду інформації з відкритих джерел, можна зробити висновок про те, що кримінально-виконавча ідея пробаційного нагляду наразі трансформується в супервізію, консультування, наставництво. Це припущення певною мірою підтверджено і результатами опитування кураторів пробаційних програм (малюнок 2).

¹⁷ Вимоги до професії. Пробація України. URL: <https://www.probation.gov.ua/%d0%b2%d0%b8%d0%bc%d0%be%d0%b3%d0%b8-%d0%b4%d0%be-%d0%bf%d1%80%d0%be%d1%84%d0%b5%d1%81%d1%96%d1%97/> (дата звернення: 16 жовтня 2024 р.).

5. Виберіть одне, на Ваш погляд головне, трактування ролі пробаційної програми у системі запобігання кримінально-правових порушень, або вкажіть своє бачення.

1 037 ответов

- Вивчення причин і умов злочинів у конкретний момент дійсності.
- Зміна соціальної поведінки суб'єкта пробації, його реінтеграція у різних...
- Профілактика кримінально-правових порушень.
- запобігання вчиненню ним повторних кримінальних правопорушень
- нема досвіду
- спосіб особи зрозуміти що її поведінк...

Малюнок 2. Візуалізація супервізійної спрямованості пробаційного нагляду.

Наприклад, на питання «Якими уміннями, на Ваш погляд у першу чергу має володіти куратор пробаційної програми?» було отримано відповіді: 87,4% – мотивувати і спонукати суб'єкта пробації до позитивних змін в соціальній поведінці, 56,7% – уміти планувати і виконувати заплановані пробаційною програмою заходи, 63,9% – уміти добирати зміст і методи соціально-виховного і соціально-психологічного впливу з огляду на індивідуальні характеристики суб'єкта пробації. Успіх реалізації пробаційної програми залежить, на думку 61,5% опитаних, від уміння куратора пробаційної програми працювати в команді і автономно. 67,3% респондентів вказали, що успіх також залежить від соціально-виховних заходів з корекції та/або формування загальних життєвих компетентностей суб'єкта пробації. Така позиція на теперішній час визначена виправданою. Відповідно до оприлюдненої аналітичної інформації «середній показник вчинення нових кримінальних правопорушень по Україні у 2023 р. становить 1,4% (1462 особи) від кількості засуджених, що пройшли по обліку. У 2022 р цей показник становив 1,1% (1122 особи)»¹⁸.

¹⁸ Огляд результатів діяльності ДУ «Центр пробації» за 2023 р. URL: <https://www.probation.gov.ua/%d0%b0%d0%bd%d0%b0%d0%bb%d1%96%d1%82%d0%b8%d1%87%d0%bd%0%b0-%d1%96%d0%bd%d1%84%d0%be%d1%80%d0%bc%d0%b0%d1%86%d1%96%d1%8f/> Рис. 1.2.13 (дата звернення: 16 жовтня 2024 р.).

Виразною прослідковується позиція кураторів пробаційних програм щодо реалізації індивідуального підходу як засадничого в гуманізації системи виконання покарань через пробаційний нагляд. Разом з тим, у ході опитування виявлено, що з наведених груп методів, найменш дієва в роботі із повнолітніми суб'єктами пробації визначена група методів самовиховання (71,4% опитаних), тоді як методи індивідуального виховного впливу і моделювання позитивної ідентифікації – 28,6%. У цьому вбачаємо перспективний виклик для спільної роботи науковців і фахівців-практиків. Крім визначених умов ефективності індивідуалізації заходів запобігання злочинності у процесі виконання покарання – пробаційного нагляду контекстно викликів провадженого воєнного стану – відповіді опитаних розподілено між трьома вузловими проблемами: матеріально-технічне забезпечення – 53,9%, фізична безпека персоналу і суб'єктів пробації – 52,5%, відсутність алгоритмів імплементаційних практик – 33,5%.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Викладене вище обумовило розроблення аспектів теми фундаментального дослідження відділу у 2025 році «Євроінтеграційний напрям формування концепції кримінально-виконавчої діяльності в Україні», зокрема: вивчення, аналіз успішних практик виконання кримінальних покарань у виді пробаційного нагляду і соціальної відповідальності фахівців, які долучаються до розроблення і реалізації пробаційних програм, відповідної імплементації досвіду в українських реаліях, дослідження можливостей підвищення зацікавленості українського суспільства в результатах відповідної кримінально-виконавчої діяльності. Результати емпіричної розвідки також визначили комплементарність як базис концептуалізації пробаційного нагляду через гуманізацію системи виконання кримінальних покарань, менеджмент та процедури економії коштів, забезпечення безпеки суспільства.

Перспектива подальшої наукової розвідки може передбачати такі напрями. Диверсифікація елементів пробаційного нагляду з метою зниження ризиків формального підходу в індивідуалізації впливів на виправлення засуджених, запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень. Розроблення алгоритмів систематичного перегляду і оновлення змісту пробаційних програм, конкретизація інших критеріїв диференціації пробаційних програм, крім одного на теперішній час – повноліття особи, міжгалузеве дослідження ресурсів андрагогіки для пробації, удосконалення систем нагляду і контролю. Наукове забезпечення і методологія формування соціальної відповідальності волонтерів, ГО, інших учасників, які долучаються до практик соціально-психологічних обстежень, пробаційного нагляду у частині надання допомоги, державної підтримки дослідницьких ініціатив у єдності науково-дослідних установ і центрів пробації, соціальних служб, які забезпечують працевлаштування і моніторинг поведінки суб'єкта пробації (наприклад, імплементація позитивного світового досвіду в українському контексті). Організаційно-методичний супровід пробаційного нагляду військовослужбовців, ветеранів війни, УДЗ осіб, які виконують військовий обов'язок у спеціалізованих військових новоутвореннях. Розроблення пробаційних програм формування свідомого материнства засуджених вагітних жінок, жінок, які мають дітей до трьох років. Алгоритмізація ефективності ресоціалізуючих заходів і впливів на суб'єктів пробації в обсягах новел КК України, зокрема практик використання систем штучного інтелекту, методів психотерапії з доведеною ефективністю¹⁹. Запровадження підзвітності реалізованих проєктів співпраці із зарубіжними партнерами (життя проєкту після проєкту) у системі професійної підготовки і підвищення кваліфікації фахівців пробації.

¹⁹ ПЕРЕЛІК методів психотерапії з доведеною ефективністю. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 13 грудня 2023 року № 2118. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0129-24#Text> (дата звернення: 16 жовтня 2024 р.).

Список використаних джерел

1. Вимоги до професії. Пробація України. URL: <https://www.probation.gov.ua/%d0%b2%d0%b8%d0%bc%d0%be%d0%b3%d0%b8-%d0%b4%d0%be-%d0%bf%d1%80%d0%be%d1%84%d0%b5%d1%81%d1%96%d1%97/> (дата звернення: 16.10.2024 р.).
2. Вирок у справі № 756/11074/22, номер провадження № 1-кп/756/630/24 від 16 квітня 2024 року, місто Київ. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118757329> (дата звернення: 16.10.2024 р.).
3. Закон України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань». Документ 3342-IX, чинний, поточна редакція Прийняття від 23.08.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3342-20#Text>.
4. Закон України «Про пробацію». Документ 160-VIII, чинний, поточна редакція від 28.03.2024, підстава – 3342-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text> (дата звернення: 16.10.2024 р.).
5. Запити «Від чого залежить ефективність пробаційного нагляду?»; «Як забезпечити ефективність пробаційної програми?» та ін. : <https://gemini.google.com/> (дата звернення: 07.10.2024 р., час: 12.23).
6. Інтелектуально-пошукова система: <https://zakononline.com.ua/> (дата звернення: 09.10.2024 р., час: 11.10).
7. Кіотська декларація щодо розширення можливостей попередження злочинів, кримінального правосуддя та верховенства права: на шляху до виконання Програми сталого розвитку до 2030 року. 2021. URL: https://www.probation.gov.ua/wp-content/uploads/2021/10/17_Kyoto_Declaration_V2102815-Ukr-PravoJustice.pdf.
8. Кримінально-виконавчий кодекс України. Документ 1129-IV, чинний, поточна редакція від 19.05.2024, підстава – 3687-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> (дата звернення: 16.10.2024 р.).
9. Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями. Документ 995_212, редакція від 30.08.1955. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_212#Text.
10. Новели Кримінального кодексу України (Документ 2341-III, чинний, поточна редакція від 07.09.2024, підстава – 3902-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 16.10.2024 р.).
11. Огляд результатів діяльності ДУ «Центр пробації» за 2023 р. (2024). Рис. 1.2.13. URL: <https://www.probation.gov.ua/%d0%b0%d0%bd%d0%b0%d0%bb%d1%96%d1%82%d0%b8%d1%87%d0%bd%d0%b0->

%d1%96%d0%bd%d1%84%d0%be%d1%80%d0%bc%d0%b0%d1%86%d1%96%d1%8f/ (дата звернення: 16.10.2024 р.).

12. Перепічка Н. Г. Запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації в Україні: дис. ... д-ра філософії : 081 Право. Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2023. С. 24.

13. Про затвердження Переліку заходів щодо реалізації пробаційних програм: Наказ Міністерства юстиції України № 926/5 від 28.03.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0483-18#Text>.

14. Про затвердження Порядку розроблення та реалізації пробаційних програм: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.01.2017 р. № 24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/24-2017-%D0%BF#Text>.

15. Про затвердження пробаційних програм для повнолітніх суб'єктів пробації: Наказ Міністерства юстиції України № 1798/5 від 11.06.2018. URL: <https://www.probation.gov.ua/wp-content/uploads/2019.pdf>.

16. Пробаційні програми. URL: <https://www.probation.gov.ua/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D1%96-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B8/> (дата звернення: 16.10.2024 р.).

17. Пробація України. (2024). URL: <https://www.probation.gov.ua/> (дата звернення: 16.10.2024 р.).

18. Статистичні дані про заходи здійснені уповноваженими органами з питань пробації в процесі підготовки осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення (2024). URL: <https://www.probation.gov.ua/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96-%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D1%96-2/> (дата звернення: 16.10.2024 р.).

REFERENCES

1. Vymohy do profesii. Probatsiia Ukrainy [Requirements for the profession. Probation of Ukraine]. URL: <https://www.probation.gov.ua/%d0%b2%d0%b8%d0%bc%d0%be%d0%b3%d0%b8-%d0%b4%d0%be-%d0%bf%d1%80%d0%be%d1%84%d0%b5%d1%81%d1%96%d1%97/> (data zvernennia: 16.10.2024) [in Ukrainian].

2. Vyroky u spravi № 756/11074/22, nomer provadzhennia № 1-kp/756/630/24 vid 16 kvitnia 2024 roku, misto Kyiv. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118757329> (data zvernennia: 16.10.2024) [in Ukrainian].

3. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do Kryminalnoho, Kryminalnoho protsesualnoho kodeksiv Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo udoskonalennia vydiv kryminalnykh pokaran». Legislative Acts of Ukraine on Improving the Types of Criminal Punishment».]. Dokument 3342-IX,

chynnyi, potochna redaktsiia Pryiniattia vid 23.08.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3342-20#Text> [in Ukrainian].

4. Zakon Ukrainy «Pro probatsiiu». Dokument 160-VIII, chynnyi, potochna redaktsiia vid 28.03.2024, pidstava – 3342-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text> (data zvernennia: 16.10.2024) [in Ukrainian].

5. Zapyty «Vid choho zalezhyt efektyvnist probatsiinoho nahliadu?»; «Iak zabezpechyty efektyvnist aprobatyinoi prohramy?» ta in. [Inquiries «What determines the effectiveness of probation supervision?»; «How to ensure the effectiveness of the probation program?», etc.] : <https://gemini.google.com/> (data zvernennia: 7 zhovtnia 2024 r., chas: 12.23) [in Ukrainian].

6. Intelktualno-poshukova systema [Intelligent search engine]: <https://zakononline.com.ua/> (data zvernennia: 9 zhovtnia 2024 r., chas: 11.10) ([in Ukrainian].

7. Kiotska deklaratsiia shchodo rozshyrennia mozhyvostei poperedzhennia zlochyniv, kryminalnogo pravosuddia ta verkhovenstva prava: na shliakhu do vykonannia Prohramy staloho rozvytku do 2030 roku (2021). [The Kyoto Declaration on the Strengthening of Crime Prevention, Criminal Justice and the Rule of Law: Towards the Implementation of the 2030 Agenda for Sustainable Development] URL: https://www.probatyion.gov.ua/wp-content/uploads/2021/10/17_Kyoto_Declaration_V2102815-Ukr-PravoJustice.pdf [in Ukrainian].

8. Kryminalno-vykonavchyi kodeks Ukrainy. Dokument 1129-IV, chynnyi, potochna redaktsiia vid 19.05.2024, pidstava – 3687-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> (data zvernennia: 16.10.2024) [in Ukrainian].

9. Minimalni standartni pravyla povodzhennia z viazniamy. Dokument 995_212, redaktsiia vid 30.08.(1955) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_212#Text [in Ukrainian].

10. Novely Kryminalnogo kodeksu Ukrainy [Novelties of the Criminal Code of Ukraine.]. (Dokument 2341-III, chynnyi, potochna redaktsiia vid 07.09.2024, pidstava – 3902-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (data zvernennia: 16.10.2024) [in Ukrainian].

11. Ohliad rezultatyv diialnosti DU «Tsentr probatsii» za 2023 r. (2024) [Review of the performance of the State Institution «Probation Center» for 2023.] Rys. 1.2.13 URL: <https://www.probatyion.gov.ua/%d0%b0%d0%bd%d0%b0%d0%bb%d1%96%d1%82%d0%b8%d1%87%d0%bd%d0%b0-%d1%96%d0%bd%d1%84%d0%be%d1%80%d0%bc%d0%b0%d1%86%d1%96%d1%8f/> (data zvernennia: 16.10.2024) [in Ukrainian].

12. Perepichka, N. H. (2023). Zapobihannia kryminalnym pravoporushenniam orhanamy probatsii v Ukraini. [Prevention of criminal offenses by probation authorities in Ukraine]. Kvalifikatsiina naukova pratsia na

pravakh rukopysu. PhD Thesis. Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav, Kyiv, 24 [in Ukrainian].

13. Pro zatverdzhennia Pereliku zakhodiv shchodo realizatsii probatsiinykh proham. Nakaz Ministerstva yustytsii Ukrainy № 926/5 vid 28.03.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0483-18#Text> [in Ukrainian].

14. Pro zatverdzhennia Poriadku rozroblennia ta realizatsii probatsiinykh proham. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 18.01.2017 r. № 24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/24-2017-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

15. Pro zatverdzhennia probatsiinykh proham dlia povnolitnikh subiektiv probatsii. Nakaz Ministerstva yustytsii Ukrainy № 1798/5 vid 11.06.2018. URL: <https://www.probation.gov.ua/wp-content/uploads/2019.pdf> [in Ukrainian].

16. Probatsiini prohamy. [Probation programs.]. URL: <https://www.probation.gov.ua/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D1%96-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B8/> (data zvernennia: 16 zhovtnia 2024 r.) [in Ukrainian].

17. Probatsiia Ukrainy. [Probation of Ukraine.]. (2024). URL: <https://www.probation.gov.ua/> (data zvernennia: 16.10.2024) [in Ukrainian].

18. Statystychni dani pro zakhody zdiisneni upovnovazhenymy orhanamy z pytan probatsii v protsesi pidhotovky osib, yaki vidbuvaiut pokarannia u vydi obmezhenia voli abo pozbavlenia voli na pevnyi strok, do zvilnennia (2024) URL:

<https://www.probation.gov.ua/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96-%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D1%96-2/> (data zvernennia: 16.10.2024) [in Ukrainian].

Vorozhbit-Gorbatyuk V. V. Penal idea of probation supervision

In the article, the author emphasizes that the type of punishment for a crime, probation supervision, has a distinct socio-humanitarian, educational, and resocializing focus. The research methodology included: an integrated approach to the critical analysis of information in the open space; complementarity in the sense of complementarity for the sustainability of the system under study in open dynamic relations of human rights observance in the execution of sentences and treatment of convicts in Ukraine in the realities of martial law and at the stage of Ukraine's recovery when processing regulations and court decisions using the intellectual search system ZakonOn-line, a systematic approach to the analysis of scientific and technical materials. The author identifies the conditions for individualization of crime prevention measures to ensure the effectiveness of probation programs: reliance on analytics; unambiguous understanding of terms; strategic relevance; systemic nature of preventive tools and resources for probation supervision, which provides for an internal quality system. These conditions include monitoring, quality assessment, accountability and training of

probation staff and volunteers, ecology of relations at the social, corporate, and individual levels, program development taking into account the scope of probation supervision, understanding of opportunities and vulnerabilities, and understanding of the operational environment. The results of the empirical research made it possible to define complementarity as the basis for the conceptualization of probation supervision through the humanization of the system of execution of criminal sentences, management and procedures for saving money, and ensuring public safety. The author specifies the perspective: diversification of elements of probation supervision with the aim of reducing the risks of a formal approach in individualizing the impact on the correction of convicts, preventing them from committing repeated criminal offenses.

Key words: *probation, probation programs, crime prevention, critical thinking, types of punishment, probation supervision, probation, probation curator, social and educational work.*